

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП  
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ  
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SHIP  
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES



**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК  
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА  
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА  
– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –**

**EDUCATION IN XXI CENTURY  
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC  
CONFERENCE  
– PROCEEDING BOOK –**

Штип, 24 – 25 Септември, 2015  
Shtip, September, 24-25, 2015

fesconference@ugd.edu.mk

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП  
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ  
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SHIP  
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES



**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК  
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА  
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА  
Штип, 24 – 25 Септември, 2015**

**– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –**

**EDUCATION IN XXI CENTURY  
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC  
CONFERENCE**

**Shtip, September, 24-25, 2015**

**– PROCEEDING BOOK –**

Штип, 2016

**Издавач / Publisher**

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип      University "Goce Delcev" - Stip  
Факултет за образовни науки      Faculty of Educational Science

**За издавачот / For publisher**

Проф.д-р Соња Петровска, декан / PhD Sonja Petrovska, Dean

**Издавачки совет / Publishing council**

проф. д-р Блажо Боев      Prof. Blazo Boev, PhD  
проф. д-р Лилјана Колева Гудева      Prof. Liljana Koleva Gudeva, PhD  
проф. д-р Кирил Барбареев      Prof. Kiril Barbareev, PhD  
проф. д-р Дејан Мираковски      Prof. Dejan Mirakovski, PhD

**Главен и одговорен уредник / Editor in chief**

Проф.д-р Соња Петровска      PhD Sonja Petrovska

**Технички уредник / Technical Editing:**

Доц. д-р Верица Јосимовска      Ass. Prof. Verica Josimovska, PhD  
Доц. д-р Билјана Попеска      Ass. Prof. Biljana Popeska, PhD  
Доц. д-р Деспина Сивевска      Ass.Prof. Despina Sivevska, PhD  
Славе Димитров      Slave Dimitrov

**Јазично уредување / Language Editor:**

Виолета Карагунова / Violeta Karagunova (Macedonian language)  
Снежана Кирова / Snezana Kirova (English language)

**Дизајн / Design:**

Славе Димитров

CIP - Каталогизација во публикација  
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37"20"(082)(048.3)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2015 ; Штип)

Образованието во XXI век [Електронски извор] : состојби и  
перспективи : книга на апстракти / Меѓународна научна конференција,  
Штип, 24-25 септември, 2015 = Education in XXI century : conditions  
and perspectives : book of abstracts / International scientific  
conference, Shtip, September, 24-25, 2015. - Текст во PDF формат,  
содржи 100 стр.. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за  
образовни науки = Shtip = University "Goce Delcev" Shtip, Faculty of  
educational sciences, 2015

Начин на пристап (URL): <https://e-lib.uqd.edu.mk/naslovna.php>. -

Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 29.12.2015. -  
Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-244-275-4

1. Насп. ств. насл.. - I. International scientific conference  
(2015 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција (2015 ; Штип)

а) Образование - 21 в. - Зборници - Апстракти

COBISS.MK-ID 100254474

**Organizers:**

**University "Goce Delcev" - Stip**  
**Faculty of Educational Sciences**  
**Republic of Macedonia**

**Organizing Committee:**

**Sonja Petrovska**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Todor Cepreganov**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Nikola Smilkov**, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Republic of Macedonia

**Kiril Barbareev**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Despina Siveska**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Biljana Popeska**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Traje Stojanov**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Irena Kitanova**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Oliver Cackov**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Jadranka Runceva**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Verica Josimovska**, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

**Editorial board:**

**Ph.D Leonid F. Chuprov**, Russian Academy of Natural History (RANH, Moscow), Chernogorsk, Russia

**PhD Mark R. Ginsberg**, College of Education and Human Development at George Mason University, Fairfax, Virginia, USA

**Ph.D Ivan Prskalo**, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

**PhD Milan Matijević**, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

**Ph.D Sinisa Opic**, University of Zagreb, Croatia

**Ph.D Tamara Gazdic-Aleric**, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

**PhD Zaharnytska Iryna Ivanivna**, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

**PhD, Lutsenko Iryna Oleksiivna**, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

**PhD Sukhorukova Halyna Viktorivna**, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

- PhD Kot Nataliia Mykhailivna**, Department of Theory and History of Preschool Pedagogy, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
- PhD Anna Studenska**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- Phd Alina Szczurek-Boruta**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- PhD Stojan Bogdanovic**, University of Nis, Serbia
- PhD Stojan Cenikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Stana Smiljkovikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Emina Hebib**, Faculty of philosophy, Belgrade, Serbia
- PhD Živorad Milenovic**, Teaching Faculty, Ieposavic, University of Kosovska Mitrovica, Serbia
- PhD Prof. Iliana Petkova**, Faculty of Education, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Trayan Popkochev**, Sout-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Krasimira Mutavchieva**, Trakiski Univerzitet, Faculty of Pedagogy, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Eleonora Mileva**, Teaching Faculty, National Sports Academy "Vasil Levski", Sofia, Bulgaria
- PhD Anzhelina Yaneva**, Sports Department, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Veselina Ivanova**, Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Elka Kirilova Yanakieva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Margarita Koleva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Nino Mihajlov**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Tatjana Novovic**, Faculty of Philosophy, University of Niksic, Montenegro.
- PhD Sonja Petrovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Emilija Petrova Gorgeva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Mirascieva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Stavreva Veselinovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stevan Aleksoski**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Blaze Kitanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Nikola Smilkov**, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Todor Cepreganov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Jovanova Mitkovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Kiril Barbareev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Despina Sivevska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Biljana Popeska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Stojanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Nacev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stojko Stojkov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Snezana Kirova**, Faculty of Philology, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Lence Nasev**, Academy of Music, University Goce Delcev Stip, Macedonia

## LADIES AND GENTLEMEN, DEAR GUESTS!

With great honor and pleasure I welcome You on behalf of all teachers, associates, employees and students of the Faculty of Educational Sciences at the University "Gotse Delchev" in Shtip and I wish You pleasant moments during this solemn event organized to mark 20 years of university education of teachers.

But in fact, the Faculty of Educational Sciences basis its twenty years of existence on 146 year continuous development of formal education of teachers and preschool teachers in the region. The achievements of the Pedagogical-Seminary school founded in 1869, the existence of which is linked to the name of the creator of the first primer and the first textbook for teachers - School Pedagogy - Josif Kovachev, and to the name of the great teacher Gotse Delchev, followed by the School for Teachers established in 1946, Higher Pedagogical School founded in 1959, and the Pedagogical Academy (1961) are woven into the tradition and development of our Faculty.



In 1995 the two-year formal education of teachers and preschool teachers developed into four-year university studies.

In 2007 the Pedagogical Faculty became part of the State University "Goce Delchev" in Shtip, said to be the fastest growing university in Macedonia.

Following the global trends in teacher education, modern trends in education policymaking in Europe and in the world, respecting the knowledge of the history of civilizations as an important intellectual resource for social development, as well as scientifically and experientially diagnosed educational challenges that have emerged as a result of deep changes of values in our society and globalization trends (scientific, educational, technological, and economic) the Faculty of Educational Sciences has designed study programs for I, II and III cycle of studies in accordance with the organizational - pedagogical quality standards in compliance with the principles of the Bologna Declaration and European credit-transfer system with a high level of recognition in the area of European Higher Education.

If 20 years ago our Faculty started to implement teaching with 5 PhDs and 3 masters as regular employees, today we can proudly say that our academic community is comprised of 20 PhDs and one master.

Today our students have the opportunity to educate themselves at the faculty which sees its future as a continuous development aimed at:

- Strengthening and expanding international partnerships
- Popularization of mobility of students and staff,
- Internationalization and improvement of scientific research work,
- Improvement of pedagogical approaches to teaching and links with practice, putting students at the center of the educational process.

**Ladies and Gentlemen,**

I take this opportunity to thank you for coming today to celebrate with us the teaching profession and our contribution to it.

We are quite aware that the road to success is long and winding and it is easier to travel with joint forces. That is why we wanted to mark this celebration by organizing a scientific conference dedicated to education in the 21st century. Let us share our knowledge, understanding and experiences regarding the situation and perspectives and suggest possible ways of modernization. 89 papers have been submitted and there are authors from 8 countries. This is really promising!

Once again, I wish you all a warm welcome and successful work.

Dean,  
Prof. d-r Sonja Petrovska  
24. 09. 2015., Stip

**ПОЧИТУВАНИ ...**

Со голема чест и задоволство, Ве поздравам во името на сите наставници, соработници, вработени и студенти на Факултетот за образовни науки при Универзитетот Гоце Делчев во Штип и Ви посакувам пријатни моменти во текот на оваа свечена манифестација организирана по повод 20 годишно факултетско образование на наставници и воспитувачи.

Факултетот за образовни науки своето постоење го темели на 146 годишниот континуиран развој на формалното образование на наставници и воспитувачи на овие простори. Во традицијата и развојот на нашиот факултет се вткаени достигнувањата на Педагошко-богословското училиште основано во 1869 год. Со чие постоење се врзува името на творецот на првиот буквар и првиот учебник за наставници – Школска педагогија – Јосиф Ковачев, и името на големиот учител Гоце Делчев, па Учителската школа основана во 1946 год, Вишата педагошка школа формирана во 1959 год, Педагошката академија (1961 год.).

Во 1995 година формалното двегодишно образование на наставници и воспитувачи прераснува во четиригодишно факултетско образование.

Во 2007 година Педагошкиот факултет стана дел на државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, кој го носи епитетот најбрзорастечки Универзитет во Р Македонија.

Следејќи ги глобалните тенденции во образованието на наставници, современите тенденции во креирањето на образовните политики во Европа и во Светот, респектирајќи ги знаењата за историјата на цивилизациите како значаен интелектуален ресурс за општествениот развој, како и научно и искусствено дијагностицираните воспитни предизвици кои се појавија како резултат на длабоките вредносни промени во нашето општество и глобализациските тенденции (научни, образовни, техничко-технолошки, економски) ФОН дизајнираше студиски програми за I, II и III циклус на студии согласно организациско –

педагошки стандарди за квалитет, согласно принципите на Болоњската декларација и Европскиот кредит-трансфер систем, со високо ниво на препознатливост во Европскиот високообразовен простор.

Ако пред 20 години нашиот факултет започна да ја реализира наставата и вежбите со 5 доктори на науки и 3 магистри, како редовно вработени, денес со гордост можеме да кажеме дека оваа академска заедница ја сочинуваат 20 доктори на науки и 1 магистер.

Денес нашите студенти имаат можност да се образуваат на факултет кој својата иднина ја гледа како континуиран развој во насока на:

- зајакнување и проширување на меѓународните партнерства,
- омасовување на мобилноста на студентите и на вработените,
- интернационализација и подобрување на научно-истражувачката работа,
- унапредување на педагошките пристапи во наставата и врските со практиката, поставувајќи ги студентите во центарот на образовниот процес.

#### **Почитувани присутни,**

Ја користам оваа прилика, да ви се заблагодарам што дојдовте денес заеднички да го чествуваме учителското дело и нашиот придонес во него.

Ние сме сосема свесни дека патот до успехот е долг и кривулест но и дека полесно се патува со заеднички сили. Затоа ова наше празнување сакавме да го одбележиме со Научна конференција посветена на образованието во 21 век, да ги споделиме нашите знаења, разбирања и искуства во врска со состојбите и перспективите како и да предложиме можни начини за негово осовременување.

Уште еднаш, На сите Ви посакувам топло добредојде и успешна работа!

Декан,

Проф. д-р Соња Петровска

24. 09. 2015. година Штип



## TABLE OF CONTENTS

1.	СО КВАЛИТЕТНИ ПРОМЕНИ ДО ПОКВАЛИТЕТНО УЧИЛИШТЕ <b>Блаже КИТАНОВ</b> .....	5
2.	LANGUAGE CULTURE – A SEGMENT OF LANGUAGE EDUCATION <b>Violeta NIKOLOVSKA</b> .....	9
3.	RESEARCH TRENDS IN EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA <b>Elizabeta TOMEVSKA-ILIEVSKA, Emilija SIMONOVSKA JANACKOVSKA, Sadudin SADIKI</b> .....	15
4.	USING AUTOMATIC TEXT CATEGORIZATION TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS <b>Anna GLAZKOVA</b> .....	23
5.	THE ROLE OF BUSINESS SCHOOL IN THE POST-GRADUATE EDUCATIONAL SYSTEM <b>Nikita RAVOCHKIN</b> .....	27
6.	FORMATION OF ETHICAL RULES (CODE) IN PRESCHOOLERS THROUGH THE BULGARIAN CHILDREN'S FOLKLORE GAMES <b>Julia DONCHEVA</b> .....	32
7.	FORMATION OF HUMAN POTENTIAL: INSTITUTIONAL MECHANISMS AND POLICIES <b>Stanka RINKOVA</b> .....	36
8.	THEORETICAL FORMULATION AND SCIENTIFIC JUSTIFICATION OF THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS IN TECHNICS, TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP <b>Tsvetana KOSTADINOVA ANTIPESHEVA</b> .....	41
9.	INTERACTIVITY IN TEACHING STUDENTS MODERATORS <b>Kosta KOSTOV, Silvia KYUCHUKOVA, Hristina MILCHEVA</b> .....	45
10.	EVALUATION OF STUDENTS' LEARNING UNDER THE PRISM OF EXPECTED OUTCOMES <b>Teuta SHABANI, Suzana NIKODINOVSKA BANCOTOVSKA</b> .....	49
11.	COMMUNICATION IN THE TEACHING PROCESS. INTERACTIVE NATURE OF COMMUNICATION <b>Valentina VASILEVA</b> .....	57
12.	PHYSICAL ACTIVITY OF 3-4 YEARS OLD CHILDREN IN KINDERGARTEN <b>Filip SHABANSKI</b> .....	60
13.	MACEDONIAN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION <b>Liljana MAKARIJOVSKA, Zhaklina GJORGIJOSKA</b> .....	64
14.	STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS TEACHING GRAMMAR IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM <b>Vesna KOCEVA, Marija TODOROVA</b> .....	69
15.	FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY <b>Marija TODOROVA, Vesna KOCEVA</b> .....	75
16.	TEACHERS AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE CULTURAL EXPRESSION AMONG STUDENTS <b>Svetlana PANDILOSKA GRNCHAROVSKA, Fadbi OSMANI, Gordana STANKOVSKA</b> .....	82
17.	INTRODUCTION OF THE DUAL SYSTEM IN THE BULGARIAN VOCATIONAL EDUCATION – REALITY AND CHALLENGES <b>Svetlana NIKOLAEVA</b> .....	86

18. THE VALUES OF EDUCATIVE FUNCTION IN RELATION PARENT-SCHOOL <b>Ardita CEKA, Rabije MURATI</b> .....	89
19. ELECTRONIC VERSUS TRADITIONAL TEST FOR MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOLS <b>Katerina PANEVA</b> .....	93
20. THE SIGNIFICANCE OF LOCALLY DEVELOPED EDUCATIONAL SOFTWARE IN THE PROCESS OF SCHOOLS' COMPUTERIZATION <b>Olga SAMARDJIKJ JANKOVA</b> .....	99
21. THE ACTIVITY OF MUSICAL GAMES FOR CHILDREN <b>Mujeser ILJAZI</b> .....	105
22. THE PATIENT IN THE PROCESS OF LEARNING IN HIGHER MEDICAL SCHOOL <b>Silvia KYUCHUKOVA</b> .....	110
23. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING MUSIC EDUCATION <b>Lence NASEV</b> .....	113
24. LEISURE TIME AND SPORT ACTIVITIES OF STUDENTS FROM THE FACULTY FOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION AT SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI" – BULGARIA <b>Georgi IGNATOV</b> .....	116
25. PLACE OF LIVING AS A FACTOR IN ORGANIZING STUDENTS' LEISURE TIME <b>Despina SIVEVSKA, Biljana POPESKA</b> .....	122
26. METHODOICAL APPROACH TO LEARNING ABOUT THE HOLOCAUST BY THE MODEL OF YAD VASHEM SCHOOL <b>Zhivorad MILENKOVIC</b> .....	129
27. A HERMENEUTIC READING OF A POETIC LITERARY WORK DURING IMPLEMENTATION OF A LESSON <b>Milena RISTOVA-MIHAJLOVSKA</b> .....	136
28. SOME GUIDELINES FOR INTELLECTUAL PREPARATION DURING PHYSICAL CONTACT BETWEEN THE INSTRUMENT AND THE PIANIST <b>Angele MIHAJLOVSKI</b> .....	142
29. IMPLICATION OF EFFECTIVE SCHOOL MANAGEMENT FOR THE CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS <b>Kristinka OVESNI, Emina HEBIB, Vera RADOVIĆ</b> .....	148
30. THEORIES, SOCIAL EXPERIENCES AND PRACTICE IN INTERCULTURAL PEDAGODY <b>Alina SZCZUREK-BORUTA</b> .....	157
31. TEACHERS' ASSESSMENTS OF CERTAIN CURRICULAR DETERMINANTS IN PRIMARY SCHOOL <b>Milan MATIJEVIĆ, Siniša OPIĆ, Goran LAPAT</b> .....	162
32. THE SOCIO-POLITICAL IMPACT OF THE NEW SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL TRENDS IN ARCHAEOLOGY, HISTORY AND RELATED FIELDS <b>Ljuben TEVDOVSKI</b> .....	172
33. THE PRACTICE OF TAEKWONDO AS A PREDICTOR OF MOTOR ABILITIES <b>Ivan PRSKALO, Anamaria RADIĆ</b> .....	178
34. THE RELATION MOTIVE - TEACHING CONTENT IN STIMULATING COGNITIVE ABILITIES THROUGH ARTISTIC ACTIVITIES AT PRESCHOOL AGE <b>Maja RAUNIK KIRKOV</b> .....	182
35. CONTEMPORARY ADULT LITERACY MODELS <b>Elena RIZOVA, Zoran VELKOVSKI</b> .....	188

36. COMPARATIVE ANALYSIS OF PROGRAMS FOR PRE-SCHOOL EDUCATORS IN EUROPE <b>Kiril BARBAREEV, Alma TASEVSKA</b> .....	196
37. INCLUSIVE EDUCATION - ROLE OF THE TEACHER AND BENEFITS <b>Sonja PETROVSKA</b> .....	203
38. THEORETICAL APPROACHES TO MODERN INTERPRETATION OF PEDAGOGY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS <b>Eleonora MILEVA</b> .....	210
39. POSTMODERN CONCEPTS OF FOUCAULT'S EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP WITH DISCIPLINE <b>Kushtrim AHMETI</b> .....	215
40. ECOLOGY – A NECESSARY FACTOR IN TEACHING METHODS FOR NATURE AND SOCIETY STUDIES FOR FORMING A RESPONSIBLE PERSON <b>Oliver CACKOV, Tatjana GREGOVA</b> .....	219
41. THE ISSUE OF RESPECTING THE DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES AND ACTIVITY-PLANNING IN EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT <b>Alma TASEVSKA, Kiril BARBAREEV</b> .....	223
42. INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES INTO PRESCHOOL EDUCATION <b>Tatyana V. NIKULINA</b> .....	228
43. WHAT SHOULD MODERN SCHOOL LEARN <b>Snezana KIROVA, Dragana KUZMANOVSKA, Biljana IVANOVA</b> .....	233
44. EDUCATIONAL FUNCTION OF THE SCHOOL IN CONTEMPORARY SOCIETY <b>Emilija PETROVA GORGEVA, Mitko KOCEV</b> .....	238
45. SOME METHODS IN TEACHING PHYSICAL AND HEALTH EDUCATION <b>Marjan MALCEV</b> .....	243
46. REVIEW OF ADOLESCENT LITERATURE THROUGH COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOVELS "THE BLUE PATH OF LOVE" BY METODI MANEV AND "VOICE OF LOVE" FROM GROZDANA OLUJIC <b>Jovanka DENKOVA</b> .....	247
47. INTERPRETATION OF A LYRIC POEM IN IV AND V GRADE <b>Blaze KITANOV, Irena KITANOVA</b> .....	253
48. TRAINING EFFICIENCY OF CYCLISTS SPECIALIZED IN ROAD CYCLING <b>Ivan KOLEV</b> .....	258
49. PHYSICAL EDUCATION AND DIAGNOSTIC PROCEDURES <b>Veselina IVANOVA, Galena TERZIEVA</b> .....	262
50. PROTECTION OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE THROUGH EDUCATING STUDENTS OF PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION <b>Trajce NACEV, Dragan VESELINOV</b> .....	265
51. FORMATION OF TOLERANCE IN ADOLESCENTS <b>Valentina VASILEVA</b> .....	271
52. NEW EDUCATIONAL POLICIES AND THEIR REFLECTIONS ON SOCIAL DEVELOPMENTS <b>Daniela KOCEVA, Snezana MIRASCIEVA</b> .....	275
53. PRESENCE OF ENTREPRENEURSHIP IN PRIMARY EDUCATION IN MACEDONIA <b>Lulzim MEHMETI</b> .....	280
54. CONSONANT /J/ IN COLLOQUIAL SPEECH AND ITS IMPACT ON WRITING <b>Blaga PANEVA</b> .....	284
55. METHODOLOGICAL STRUCTURE OF A LESSON FOR INTERPRETATION OF A FAIRY TALE <b>Irena KITANOVA</b> .....	289

56. THE INFLUENCE AND THE EFFECTIVENESS OF FORMATIVE ASSESSMENT AND THE FEEDBACK IN STUDENTS' SUCCESS AND ACHIEVEMENTS <b>Valdeta ZENUNI-IDRIZI</b> .....	294
57. AESTHETIC EDUCATION OF EDUCATORS AS A FUTURE CHALLENGE <b>Valentina PAJAZITI, Vlora MARKU-TUQI</b> .....	299
58. SOCIAL AND COMMUNICATIONAL-INTERACTIVE COMPETENCES OF TEACHERS AND STUDENTS IN EDUCATION <b>Florina SHEHU</b> .....	302
59. INFLUENCE OF MEDICINES ON THE COGNITIVE SKILLS OF CHILDREN WITH CHRONIC DISEASES <b>Elena IVANOVA BUYUKLIEVA</b> .....	308
60. THE SPIRITUAL ASPECT OF HUMAN DEVELOPMENT AND THE EDUCATION IN XXI CENTURY <b>Eleonora PENCHEVA</b> .....	312
61. RESEARCH IN TEACHING PRACTICE <b>Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA</b> .....	316
62. HOW ARE PEACE AND TOLERANCE REPRESENTED IN HISTORY TEXTBOOKS FOR PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION <b>Todor CEPREGANOV, Sonja NIKOLOVA</b> .....	324
63. ETHICS AS TEACHING <b>Trajce STOJANOV</b> .....	330
64. RISK ASSESSMENT OF HYGIENIC AIR QUALITY UPON PRESCHOOL CHILDREN'S HEALTH IN KINDERGARTEN "VERA CIRIVIRI TRENA" IN SHTIP <b>Snezana STAVREVA VESELINOVSKA</b> .....	335
65. ABOUT SOME EDUCATIONAL GOALS IN TEACHING-SOCIO-CULTURAL PROBLEM OR A CHALLENGE MODERN EDUCATION <b>Snezana MIRASCHIEVA, Emilija Petrova GJORGJEVA, Daniela KOCEVA</b> .....	339
66. ESCAPE FROM THE WAR –TIME IN THE UNCERTAINTIES OF LIFE TO REFUGEE IN BULGARIA. FUNDAMENTAL RIGHTS OF PERSONS SEEKING INTERNATIONAL PROTEKTION IN TERMS OF THE BUREAUCRATIC SYSTEM IN BULGARIA <b>Pavlin PETROV</b> .....	344
67. HIGHER EDUCATION IN THE PERIOD OF TRANSITION <b>Verica JOSIMOVSKA</b> .....	353
68. RESEARCH OF THE CONFLICT ZONES IN THE SYSTEM OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF THE CHILD BY THE METHODOLOGY OF RENE GILLE <b>Julia DONCHEVA</b> .....	356
69. CLASSROOM SOCIAL CLIMATE <b>Despina SIVEVSKA</b> .....	360
70. COMPATIBILITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOLA IN R. MACEDONIA <b>Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA, Biljana POPESKA</b> .....	366
71. THE IMPORTANCE OF THE CAREER CONSELING PROCESS <b>Tanja ATANASOSKA, Biljana CVETKOVA DIMOV, Ana GJORGJEVA</b> .....	376
72. ROLE OF MANAGEMENT IN IMPLEMENTING EDUCATION INCLUSIVE POLICIES <b>Sadete TERNAVA-OSMANI, Voglushe KURTESHI</b> .....	380
73. WHICH FACTORS ACCORDING TO THE PARENTS AFFECT THE EDUCATION OF CHILDREN <b>Voglushe KURTESHI</b> .....	385

---

74. THE PHILOSOPHICAL PARADIGM OF SIGMUND FREUD <b>Slobodan MARKOVIC</b> .....	370
75. EDUCATIONAL NEEDS AND ACHIEVEMENTS OF ROMA CHILDREN AND OTHER CHILDREN FROM MARGINAL ETHNIC GROUP IN RM <b>Stevan ALEKSOVSKI</b> .....	377
76. COMMUNICATIVE-PEDAGOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS-COMMUNICATIVE COMPETENCE <b>Biljana GRAMATKOVSKI, Jasminka KOCHOSKA</b> .....	387

## WITH QUALITATIVE CHANGES TO A BETTER SCHOOL

Blaze Kitanov<sup>1</sup>

### Plenary lecture

In accordance with the Bologna Declaration of 19 June 1999, in section 5 (five) of the National Program for the Development of Education in the part: *Strengthening higher education* it is said that:

1. "Overcoming recurrences of the past and the implementation of internationally recognized norms and standards is an imperative in the development of higher education in the forthcoming period;
2. State higher education institutions must overcome their inertia and inflexibility and must develop a new structure and organization that will be compatible with overall **changes** in the labor market.

On 19 September 2003 the Republic of Macedonia became a full member of the European family of nations committed to follow the recommendations of the Bologna process and the joint commitment to create a single European area of higher education.

Let us recall, the Bologna process basically means learning and studying rather than teaching and taking exams. For a decade and a half of the 21st century, we are witnessing a brisk information technology eruption filled with huge and rapid **changes**. In his famous book *Future Shock*, Alvin Toffler emphasizes that, if there were no changes, time would stop. Therefore Toffler believes that Bacon's saying: **knowledge is power** today should read: **knowledge is change**. Simply stated, the concentration must be brief and essential and directed to enabling practical implementation of knowledge. Over time the proportion and the importance of knowledge in business activities increases. The role of the gray substance/brain today is greater and more important than the role of the financial capital and natural resources. **Japan**, for example, is poor in natural resources, but it is a world economic power thanks to the professional staff, i. e. **knowledge**.

That brings us to the question: **what is true knowledge?**

The UNESCO report, the **Delors Commission** reads that knowledge should be based on four pillars: 1. Learning to know, 2. Learning to do, 3. Learning to live together and 4. Learning to be.

Consequently, true knowledge is the knowledge that is the foundation of new knowledge, and good school is the one that provides a solid foundation for future learning, training in critical thinking, i.e. analysis, evaluating with arguments, and asking real/relevant questions. But regardless of economic, technological, environmental, social, cultural, educational, demographic and other changes, all of us, especially all teachers in all subjects are faced with the imperative - **how to acquire more and better knowledge!**?

Knowledge is necessary. It is useful always and at any time, even when it does not guarantee employment and achieving success. *Homo faber* ([Man](#) the Maker) is not the only dimension of man. It is how to act without thinking and without culture, with the logic of earnings. Poverty is not measured in Euros, but in the lack of the will for knowledge – for learning and reading.

The Japanese document *Model of Education and Social Changes* emphasizes that society is entering a period of turbulent changes in which it is difficult to perceive the future, and children in such a society need quality and capability that will allow them to identify topics and areas of the problem, to learn independently, to think for themselves, to independently evaluate and act independent of professional problem solving. In addition, they should be humane, to consider the needs of others, and to be empathetic. Finally, they should have a healthy body to live the real *Élan vital*.

It further stresses that a foundation and ability to face social change should be built in young people. Strict selection of educational content is recommended, reform of teaching methods is required, as well as reshaping of work in schools - to abandon the tendency of "gavaging" knowledge into students' heads, and to be directed towards such an education that will respect the dignity of each student .

---

<sup>1</sup> Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev"-Stip

### Reforms in education

In the last few decades permanent reforms in education in nearly all countries are carried out. Earlier on the reform of the educational system meant a campaign characteristic for a certain short period. It is characteristic for our country that reforms are still a problem and an act performed from above. Legal frameworks were changed, new curricula were adopted, ambitious goals were set, but the school is not at an advanced level. Conditions should be created for starting the reform from below, from schools that are best prepared for it materially and because they have the necessary staff. That process would be somewhat slower, but it would certainly lead to achieving the set goals. One of the key goals advocated by Bruner is: **the teacher not to succumb to the temptation of the so-called "incorporation of knowledge", but to conquering knowledge through learning and reading, critical thinking and reasoning.** So, the question arises – how to achieve **better quality** in education?

There are various reasons why the quality of education is a major issue in society. Thus we come to the conclusion that: **1. The school** should prepare students/workers who can adapt to the multiple demands and be able to adopt new knowledge and skills needed in the working processes and new job technologies; **2.** It is wrong to reduce **school** to a social mechanism for solving the problems of rising unemployment; **3. The school** is a multi-functional institution and it cannot/must not serve for lubricating the economy, but it **must have a cultural mission** to prepare children/people to have a broader general education with which they will successfully participate in cultural life and democratic processes.

Consequently, quality is a complex category, as complex as pedagogical work indeed is. But today's literature points to the need to learn quickly, to remember better, to think creatively, and to insist on accelerated learning at all ages, to exhaustion. There are no long summer and winter holidays. Contemporary literature indicates the need of how to teach children to think creatively and critically. Most attention is paid to the triad: **learning - reading - thinking.** In connection with this problem J. Bruner reminds that in addition to paying attention to children doing something we need to be careful about how they think while doing something. According to Bruner children are students of their family and of the social community they live in and learn. In folk culture a child participates in work, debates in groups, it moves from individual to group learning. A student's knowledge here is not passive, it is Apollonian, but more and more current and active, full of enthusiasm and exaltation, Dionysian.

More recently much has been said and written about a very old theme - the need for the teacher to learn. Pushkin said that **"reading is the best learning"**. Yes, reading is a specific phenomenon of learning. Reading is a skill, a process of teaching methods of pedagogical work, a tool in science and research. Reading is a necessity and a joy. **Nietzsche** said he did not like idle people who read. **Rousseau**, however, emphasized the need to read little but think more about what we had read. **Borges**, however, declared that he never knew how to read, and yet he knew how to live.

There are erudite teachers. The education, the institutions, and the society need such teachers. Erudition should not be abused, it should not be vulgarized. Kant warned that deep down people have a certain dignity that differs from others, so their duty is not to defile and deny that human dignity.

### Renaissance of spirit

This raises the question: **what teacher profile does our society need, and what profile it does not need?**

A teacher, above all, is a communicator, and this requires an awareness of how something should be transmitted to someone. Indisputably the computer is a kind of a complex pencil which remains an important means of communication and conquest of knowledge, but only if the pencil is seen as a means for enhancing creation. However, creativity is in the human mind, even in relationships, but never in the computer. And science is not science without imagination. There is a narrow ratio between imagination and language, between literature, language of expression and new creative syntax.

**We need a renaissance of the spirit.** Children can find and discover this in fairy tales and in the living word of oral storytelling. It is not by accident that Einstein said: **"If you want your children to be intelligent, tell them fairy tales. If you want your children to be more intelligent, read them fairy tales."** By re-reading and interpretation of the artistic text the imagination is strengthened. That is why for teachers-pedagogues playing means inventiveness and poetics is accepted as something useful and necessary since it is rich with diverse and versatile images that make the language in the text/poetry for children more extensive.

If a scientist has no imagination he/she will be just a microscopic observer, but will never be a great scholar. Hence, the enhanced application and use of the square box him stupefies and dulls the mind, it hypnotizes both the child and the teacher so they resemble a petrified, rigid Pinocchio.

Consequently, a teaching act - an interpretation of an artistic text without imagination is just a dry and monotonous improvisation. Reading of a fairy tale, song, text should be a kind of an artistic interpretation, an act of joy and exaltation. Only in such a process of communication with the student, the teacher can identify with the student and the class, and the class to be a recognizable model of society, i.e. society in a nutshell. Teachers who serve the government are no different from the regime, they work in a climate in which the desire to improve the world is never present. But the strength of the society and the school lies not in modern potentates, but in those teachers who always strive to perfection and to learning something new.

The main motto, the motto and the imperative of the Teacher training school, the Higher Pedagogical School, the Pedagogical Academy, the Pedagogical Faculty "Goce Delcev" and now the Faculty of Educational Sciences is - teachers should be true educators, they should be called educators, because their role to educate - to feed - is sacred: educate - feed - **with knowledge**. Knowledge has one very important trait. It is holiness, sacredness, and secrecy. Knowledge was not transferred at any place and to anyone, but only to chosen people, at a chosen place and at a chosen time. In "The Teachings of Don Juan", **Castaneda** argues that as a student of anthropology he had the opportunity to meet an old Indian - Don Juan who was a remarkable man and knew very much of a kind of a plant - peyote that has hallucinogenic properties. It was believed to have a "secret knowledge", so it was called **brujo** (Spanish word brujo in English meaning medicine man, shaman sorcerer, wizard). Knowledge has a sacred, secret, curative and magical character. Knowledge is an enormous power. If so, then it must not fall into the hands of people with "evil spirit" because they can abuse its power. Knowledge should be kept until the true, God-sent heir appears to whom it should be conveyed.

But if knowledge falls into the hands of an "evil" spirit? What if he becomes the teacher - brujo?

**Has mankind made a mistake by making the whole knowledge accessible to everyone?**

Look at our schools - Don't they look like incubators in which all are entitled to an equal dose of all knowledge, all have an equal chance to be equal lawyers, economists, biologists, anesthesiologists, phonologists? **Has the sacred knowledge fallen into the hands of those who deserve it, but also into the hands of those who must never lay hands on it?**

Don Juan, Castaneda's teacher, said that "**power rests on the kind of knowledge you have.**"

Where have we, as mankind, made a mistake with knowledge? Could it be that it is because we have cast out spirituality from schools? And doing so we have also chased away ethics (I want to do good, and I do not want to do evil). The cast out spirituality retaliates. **Knowledge has lost its holiness, its secret, it has become available even to those who do not deserve it.** We must not approach knowledge with an evil soul, with a pragmatic thought: "One approaches knowledge as he goes to war, with eyes wide open, with fear, with respect and with complete confidence. To approach knowledge in any other way would be wrong..." says Don Juan to his student-Castaneda.

The institutionalization of teachers, opening knowledge to all, both to those who want it and to those who do not, but because of social prestige and snobbery must have it, causing unpredictable consequences and material devastation in the country. Today we have teachers in institutions that should not be there, and we also have many "simple people who should be teachers". Or, as put by **Marko Cepenkov** who is still modern today: "There are villagers in our country who do not read books, but who know more than the priest preaching in their village." Cepenkov also mentions a shepherd who did not know about the heliocentric plan of the planetary system because he did not read books, but still asserted something true and scientific: "That old shepherd is from Moriovo and he has a Moriovo head on his shoulders. He has been saying that the Earth is revolving, not the sun, as scientists believe. Since for many years he has lived in the mountains and from looking at the sky and the stars, he concluded that the Earth revolves."

What kind of a power is there in this shepherd's Moriovo head that did not read books so that he knows everything? What kind of hunger is it - to acquire knowledge with his own head - exactly what many of our present teachers lack? Isn't this the same as K. Peychinovich's hunger not to leave descendants without knowledge, not to annihilate generations in stupidity and ignorance, isn't that the light of "Foni the teacher" - written down by Rayko Zhinzifov, according to Cepenkov, a story of an old woman, which would later become a small masterpiece of our literary 19th century - the poem "Bloody shirt"? Where is that sacred, poetic age of



teachers of which Miladinov Brothers and Josif Kovachev testified, where is the relationship between teachers and students, the way it was between magnificent Aristotle and tireless, hungry for knowledge **Alexander the Great**? Is there any sense in being a teacher if the student does not exceed the teacher and how much can our present teachers overcome their vanity (and vanity feeds on ignorance), allowing students to exceed them, because that is the only way to move forward.

Thus, is it not time to fully devote ourselves to the children who is stepping into the school yard with a bag full of books, books taken over from Cambridge, facing the yet unopened book of life? **Let us teach children how to begin to read and what to read; let's teach the child – the man how to acquire more knowledge, because knowledge within a human being is a treasure placed in a vault more secure than that in big banks.**

As long as society celebrates pragmatism rather than thought and reasoning about knowledge, the school will resemble Cinderella. A society that sets teachers to the brink of life dignity – such a society does not love knowledge. The society should/must strive for new changes as soon as possible. This society needs people who know and are able, people who win. We have to strive for, as said by **Prlchev**: **"Perfection or death."** Social struggle is not easy. Undoubtedly, the most important thing is to be a winner, but it is also a success to stay in the race, to constantly take the field in order to win knowledge.

Many years that had passed and the personal experience through theoretical and pedagogical practice of the Pedagogical Academy and the Pedagogical Faculty "Goce Delcev" created teachers and educators who are still a solid foundation and a guarantee for the future of our children. We are still trying to continue in this direction now as the Faculty of Educational Sciences that, within the University "Goce Delcev", is guided by a feeling that would help children grow surrounded with **love**, which was much insisted on by our Josif Kovachev, so that they mature, work and live here, and not emigrate from Macedonia. We want them to sow their knowledge here, so that we reap success and results for a happier and better future for generations to come.

### References

- Андоновски В. (1994): „За даскалот“, Скопје, Просвета;
- Andreoli V. (2006): „Pismo učitelju“, Zagreb, Školska knjiga;
- Green B. (1996): „Nove paradigme za stvaranje kvalitetnih škola“, Zagreb, Alinea;
- Glasser W. (1994): „Kvalitetna škola“, Zagreb, Educa;
- Nedović V.- Šehović S. (2006): „Učenje I čitanje u savremenoj kulturi“ Beograd, Učiteljski fakultet;
- Тофлер А. (1997): „Шок будућности“, Београд, Грмеч;
- Школе и квалитет (1998): Студија ОЕЦД-а, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.

UDK: 37.014.3(497.7)

## СО КВАЛИТЕТНИ ПРОМЕНИ ДО ПОКВАЛИТЕТНО УЧИЛИШТЕ

Блаже КИТАНОВ<sup>1</sup>

### Пленарно предавање

Согласно Болоњската декларација од 19-ти јуни 1999-та година, во точка 5 (пет) од Националната програма за развој на образованието во делот: *Јакнење на високото образование* се вели:

3. „Надминувањето на рецидивите од минатото и имплементацијата на меѓународно признатите норми и стандарди е императив во развојот на високото образование во наредниот период;
4. Државните високообразовни установи мораат да ја надминат својата инертност и нефлексибилност и мораат да развиваат нова структура и организациска поставеност која ќе биде компатибилна со сеопштите промени на пазарот на трудот.

На 19-ти септември 2003-та година Република Македонија стана рамноправен член на европското семејство на земји кои се обврзуваат да ги следат и реализираат препораките од Болоњскиот процес и заедничката определба за креирање на единствениот европски простор на високото образование.

Да потсетиме, Болоњскиот процес во основа значи учење и студирање, а не предавање и полагање. Веќе деценија и половина на овој 21-ви век сведоци сме на жива информатичко технолошка ерупција, на време исполнето со огромни и брзи промени. Во знаменитата книга Шок на иднината, Алвин Тофлер нагласува дека кога не би имало промени времето би застанало. Затоа Тофлер смета дека изреката на Бекон: Знаењето е моќ денес треба да гласи: Знаењето е промена. Едноставно кажано, концентрацијата мора да биде кратка и суштинска и на она што ќе овозможи знаењето да се екстензивира и практично имплементира. Со времето уделот и значењето на знаењето во работните активности се зголемува. Улогата на сивата супстанца/мозокот денес е поголема и позначајна од улогата на финансискиот капитал и природните ресурси. Јапонија, на пример, е сиромашна со природни ресурси, но таа е светска економска сила благодарение на стручниот кадар т.е. на знаењето.

Тоа не доведува до прашањето: што е вистинско знаење?

Во извештајот на Унеско, на Делоровата комисија, се вели дека знаењето треба да се темели на четири столба: 1. Да научиме како до повеќе знаење, 2. Да научиме како да работиме, 3. Да научиме како да живееме, 4. Да научиме како да постоиме.

Следствено, вистинско знаење е она знаење кое е темел на новото знаење; а доброто училиште е она кое дава солидна основа за идно учење, подготовка за критичко размислување, т.е. за анализа, вреднување со аргументи, поставување на вистински/соодветни прашања. Но, без оглед на економските, технолошките, еколошките, социјалните, културните, образовните, демографските и други промени, пред сите нас, а особено пред сите учители по сите предмети се поставува императивот- како до повеќе и до подобро знаење!?

Знаењето е потреба. Тоа е корисно секогаш и во секое време, па дури и тогаш кога не гарантира вработување и постигање успех. Номо faber (човек работник) не е единствената димензија на човекот. Тоа е како да се дејствува без размислување и без култура, со логиката на заработувачката. Сиромаштвото не се мери по еврата, ами по недостатокот на волја за знаење- за учење и читање.

Во јапонскиот документ *Модел на образованието и општествените промени* се нагласува дека општеството влегува во период на турбулентни промени во кое е тешко да се согледа иднината, а

<sup>1</sup> Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“-Штип.

на децата во такво општество им е потребен квалитет и способност која ќе им овозможи да ги идентификуваат темите и областите на проблемот, да учат самостојно, да мислат за себе, самостојно да вреднуваат, да постапуваат независно од стручното решавање на проблемот. Покрај тоа тие треба да бидат хумани, да ги имаат предвид потребите на другите, да бидат емпатични. Најпосле, потребно е да имаат здраво тело за да живеат вистински *elan vital*.

Понатаму се нагласува дека кај младите треба да се изгради темел и способност да се соочат со општествените промени. Се препорачува строга селекција на образовните содржини, се бара реформа на наставните методи и преобликување на работата во училиштата - да се напушти тенденцијата „клукање“ на знаење во главата на ученикот, да се оди кон такво образование кое ќе ја почитува личноста на секој ученик.

### **Реформи во образованието**

Во последниве неколку децении, речиси, во сите земји се спроведуваат перманентни реформи во образованието. Порано реформата на образовниот систем беше кампања карактеристична за одреден краток период. Карактеристично за нашата земја е што и сега реформите се проблематични и се чин што се прави одозгора. Се менувани законските рамки, се донесувани нови наставни програми, се утврдувани амбициозни цели, но училиштето не е на напредно ниво. Треба да се создадат услови реформата да почне одоздола, од училиштата кои за тоа се кадровски и материјално најподготвени. Тој процес би бил нешто побавен, но со сигурност би водел кон остварување на поставените цели. Една од главните цели која ја застапува и Брунер е: Учителот да не подлегне на искушението за таканареченото ‚вградување на знаење‘, ами освојување на знаење преку учење и читање, критичко мислење и резонирање. Значи, се поставува прашањето како до подобар квалитет во образованието?

Има повеќе причини што квалитетот на образованието е главно прашање во општеството. Притоа се доаѓа до заклучок дека: 1.Училиштето треба да подготвува ученици/работници кои ќе можат да се прилагодуваат на повеќе барања и да можат да усвојуваат нови знаења и вештини потребни во работните процеси и новите работни технологии; 2.Погрешно е училиштето да се сведе на социјален механизам кој треба да ги реши проблемите на зголемената невработеност; 3.Училиштето е установа со поливалентни функции и не може/не смее да биде сервис за подмачкување на економијата, ами мора да има културна мисија, да ги подготвува децата/луѓето со пошироко општо образование со кое успешно ќе се учествува во културниот живот и демократските процеси.

Следствено, квалитетот е комплексна категорија, како што, впрочем, е комплексна и самата педагошка работа. Но, денешната литература укажува на потребата да се учи брзо, да се памти подобро, да се мисли креативно, да се инсистира на забрзано учење на секоја возраст, до исцрпување. Нема долги летни и зимски одмори. Современата литература укажува на потребата како да ги учиме децата творечки и критички да мислат. Притоа, најмногу внимание се посветува на тријадата: учење-читање- мислење. Во врска со овој проблем Џ.Брунер потсетува дека освен што треба да внимаваме на децата што прават, треба да внимаваме и како мислат додека нешто прават. Според Брунер децата се ученици на своето семејство и општествената заедница во кои живеат и учат. Во фолк културата детето учествува во работата, дебатира во групи, од индивидуално преоѓа на групно учење. Знаењето на ученикот тука не е пасивно, не е аполонијско, ами сè повеќе е актуелно и активно, полно со ентузијазам и егзалтација, дионизиско.

Во поново време сè повеќе се говори и пишува за една многу стара тема- неопходноста наставникот/учителот да учи. Пушкин велеше дека „читањето е најдобро учење“. Да, читањето е специфичен феномен на учење. Читањето е вештина, процес на методиката на педагошката работа, инструмент во науката и истражувањето. Читањето е потреба и радост. Уште порано Ниче велеше дека не ги сака безработните кои читаат. Русо, пак, нагласуваше да се чита малку и да се размислува повеќе за тоа што сме прочитале. Борхес, пак, изјавуваше дека никогаш не знаел да чита, а сепак знаел да живее.

Има начитани учители. Тие му требаат на образованието, на институциите, на општеството. Начитаноста не треба да се злоупотребува, не треба да се вулгаризира. За тоа Кант предупредуваше дека длабоко во себе човекот има одредено достоинство што се разликува од другите, па негова должност е тоа достоинство на човека да не го валка и порекнува.

### Ренесанса на духот

Оттука, се поставува прашањето: каков профил на учител му треба, а каков не му треба на нашето општество?

Учителот, пред сè, е комуникатор, а тоа бара свест за тоа како нешто и некому да му се пренесува. Неспорно е дека компјутерот е еден вид посложен молив кој останува важно средство за комуникација и освојување на знаење, но само ако тој молив се доживува како средство со кое творештвото се потсилува. Сепак, творештвото е во човековиот ум, дури и во односите, а никогаш во компјутерот. И науката не е наука без фантазија. Има тесен сооднос меѓу имагинацијата и јазикот, меѓу литературата, јазикот на изразување и новите креативни синтакси.

Потребна е ренесанса на духот. Тоа децата можат да го пронајдат и откријат во сказните/бајките и во живиот збор на усното раскажување. Не случајно Ајнштајн велеше: „Ако сакате децата да ви бидат интелигентни, читајте/раскажувајте им сказни. Ако сакате децата да ви бидат уште поинтелигентни, читајте им сказни“. Со препрочитување и интерпретација на уметничкиот текст зајакнува имагинацијата. Ете зошто за педагозите-учители играњето е инвентивност, па поетичното се прифаќа како корисно и потребно бидејќи е богато со разновидни и поливалентни слики кои го екстензивираат јазикот во текстот/поезијата за деца.

Научникот ако нема фантазија, ќе биде микроскопски опсерватор, но никогаш нема да биде голем научник. Оттука, нагласената примена и употреба на четвртата кутија го занемува и затопува умот, ги хипнотизира и детето и учителот, па наликуваат на скаменет, здрвен Пинокио.

Следствено, наставниот чин, интерпретацијата на уметничкиот текст без фантазија е сувопарна, монотона импровизација. Читањето на сказната, на песната, на текстот – треба да биде своевидна артистичка, уметничка интерпретација, чин на радост и егзалтација. Само така, во таков процес на комуникација со ученикот, учителот може да се идентификува со ученикот и одделението, а одделението да биде препознатлив модел на општеството, односно општество во мало. Учителот кој ѝ служи на власта не се разликува од режимот, работи во клима во која никогаш не е присутна желба за подобрување на светот. Но силата на општеството и училиштето не е во современите моќници, ами во тие учители кои секогаш настојуваат да научат нешто ново и да се усовршуваат.

Основното мото, гесло и императив на Учителската школа, на Вишата педагошка школа, на Педагошката академија, на Педагошкиот факултет „Гоце Делчев“ и сега на Факултетот за образовни науки е - Учителот да биде вистински Воспитувач, да се вика воспитувач, зашто неговата улога воспитати-нахранити-е с в е т а. Воспитати - нахранити - со з н а е њ е. Знаењето поседува една многу важна особина. Тоа е светоста, сакралноста, тајноста. Знаењето не се пренесувало на секое место и секому, туку на одбрани луѓе, на одбрано место и во одбрано време. Во „Учењето на Дон Хуан“, Кастанеда расправа дека како студент по антропологија имал можност да се запознае со стариот Индијанец Дон Хуан кој бил необичен човек и многу знаел за еден вид растение-пејотлот кое имало халуциногени својства. Верувале дека има некое „тајно знаење“ па го нарекле брујо (шпанскиот збор брујо, на англиски значи лекар, билкар, вештер, волшебник). Знаењето има сакрален, таен, куративен и волшебен карактер. Знаењето е огромна моќ. Ако е тоа така, тогаш тоа не смее да падне в раце на луѓе со „зол дух“, оти тие можат да ја злоупотребат неговата моќ. Знаењето треба да се чува, сè додека не се појави вистинскиот, од бога пратен наследник, кому треба да му се пренесе.

Но што ако знаењето падне во рацете на „зол“ дух? Што ако тој стане учител брујо?

Згреши ли човештвото што целото знаење го направи достапно до сите?

Погледнете ги нашите школи - не наликуваат ли на инкубатори во кои сите имаат право на подеднаква доза знаење од сè, сите имаат еднаква шанса да бидат еднакви правници, економисти, биолози, анестезиолози, фонолози? Дојде ли светото знаење во рацете и на оние кои заслужуваат, но и во рацете на оние на кои не смееше да им падне в раце?

Дон Хуан, учителот на Кастанеда, на едно место вели дека „моќта почива врз видот на знаењето што го имаш“.

Каде згрешивме со знаењето, како човештво? Дали можеби во тоа што од школите ја истеравме духовноста, спиритуалноста? А со тоа ја истеравме и етиката, она сакам да правам добро, и не сакам да правам зло. Истераната духовност ни се одмаздува. Знаењето ја изгуби својата светост, својата тајна, стана достапно дури и за оние што не го заслужуваат. Кон знаењето не смее да се тргне со лоша душа, прагматска мисла: „Човек тргнува кон знаењето како што се тргнува во војна, со

ширум отворени очи, со страв, со почитување и со потполна сигурност. Да се тргне кон знаењето на кој било друг начин би било погрешно..." му вели Дон Хуан на едно место на својот ученик-Кастанеда.

Институционализирањето на даскалот, отворањето на знаењето за сите, и кои сакаат, и кои не сакаат да го имаат, но поради општествен престиж и малограѓанштина мораат да го имаат, предизвикува несогледливи последици и материјална пустош во државата. Денес имаме даскалки по институциите што не се за таму, а имаме и многу „прости луѓе што се за даскалки. Или како што вели Марко Цепенков, актуелен и денес: „Има селани у нас бескнижни, ами повеќе знаат од попот што му попуат в село“. Цепенков спомнува и некој овчар „кој без да знае за хелиоцентричниот план на планетарниот систем, оти бил „бескнижен“, тврдел нешто вистинито и научно“: „Тој стар овчар од Мориово ет и мориоска глаа носит. Тој приказуел оти земјата се вртела, а не сонцето да одело, како што веруаат учените. Од многуте години што живеел по планиње и гледајќи им по небото и ѕвездите, тој мислел оти земјата се вртела“.

Каква е таа сила во тој овчар, мориоска глаа што носел „бескнижен, да знае сè? Каква е таа глад- со своја глава да се дојде до знаење, ако не – она што на многу наши денешни даскалки им недостига? Не е ли тоа истата онаа Пејчиновиќева глад да не се остави поколението без ука, да не се сотре родот во глупост и незнаење, не е ли тоа онаа светлина на „Фони даскалчето“ - Рајко Жинзифов што запишал, според зборовите на Цепенков, една приказна од една старичка, од која подоцна ќе излезе малото ремек дело на нашиот книжевен 19-ти век - поемата „Крвава кошуља“? Каде е тоа свето, поетично доба на даскалството за кое сведочат Браќата Миладиновци, Јосиф Ковачев каде е односот на даскалот и ученикот, онаков каков што бил меѓу еден величествен Аристотел и еден неуморен, гладен по знаење Александар Македонски? Има ли смисла даскалството ако ученикот не го надмине учителот и колку денешни наши даскалки ја победуваат својата суета (а суетата се храни со незнаење), допуштајќи им на учениците да ги надминат, оти само така се оди напред.

Според ова, нели е време максимално да се посветиме на детето кое зачекорува во училишниот двор со чанта полна книги, по Кембриџ, и се соочува со сè уште неотворената книга на животот. Да го научиме детето како да почне да чита и што да чита; да го научиме детето - човек да дојде до повеќе знаење, зашто знаењето во човечкото битие е богатство што се наоѓа во трезор кој е посигурен од оној во големите банки.

Сè додека општеството го слави прагматизмот наместо мислата и размислувањето за знаење, училиштето ќе личи на Пепелашка. А општество кое ги поставува учителите на работ на животното достоинство, тоа општество не го љуби знаењето. Што поскоро општеството треба/мора да стреми кон нови промени. Ова општество има потреба од луѓе кои ќе знаат и умеат, луѓе кои победуваат. Мора да се тежнее кон, како што велеше Прличев: „Совршенство или смрт“. Општествената борба не е лесна. Несомнено е најважно е да се биде победник, но успех е да се остане и во трката, да се излегува постојано на мегдан за освојување на знаење.

Од досегашното долгогодишно и лично искуство низ теоретската и педагошката пракса, Педагошката академија и Педагошкиот факултет „Гоце Делчев“ создадоа учители и воспитувачи кои сè уште се солидна основа и гаранција за иднината на нашите деца. Во таа насока ние се трудиме да продолжиме и како Факултет за образовни науки кој, во рамките на Универзитетот „Гоце Делчев“, се раководи од чувството со кое ќе им се помогне на децата да пораснат во љубов, на која многу инсистираше нашиот Јосиф Ковачев, да созреат, да работат и живеат за да не се иселуваат од Македонија. Своето знаење тука да го сеат за да жнееме успеси и резултати за посреќна и поквалитетна иднина на поколенијата што доаѓаат.

### Литература

- Андоновски, В. (1994). *За даскалот*. Скопје: Просвета.
- Andreoli, V. (2006). *Pismo učitelju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Green, B. (1996). *Nove paradigme za stvaranje kvalitetnih škola*. Zagreb: Alinea.
- Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
- Nedović V.-Sehović S. (2006). *Učenje i čitanje u savremenoj kulturi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Тофлер, А. (1997). *Шок будућности*. Београд: Грмеч.
- Школе и квалитет, (1998). Студија ОЕЦД-а, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.